

Profesor Zbigniew Oszast – jeden z największych dermatologów krakowskich

Professor Zbigniew Oszast – one of the most famous Cracow dermatologists

Andrzej Jaworek¹, Paulina Jeliczek², Weronika Sułkowska³, Maciej Pastuszczyk¹, Anna Wojas-Pelc¹

¹Katedra i Klinika Dermatologii *Collegium Medicum* Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie
Kierownik: prof. dr hab. n. med. Anna Wojas-Pelc

²Oddział Kliniczny Anestezjologii i Intensywnej Terapii Szpitala Uniwersyteckiego w Krakowie
Ordynator: prof. dr hab. n. med. Janusz Ambres

³Katedra i Klinika Chorób Wewnętrznych i Medycyny Wsi *Collegium Medicum* Uniwersytetu Jagiellońskiego,
Szpital Specjalistyczny im. J. Dietla w Krakowie
Kierownik: prof. dr hab. n. med. Tomasz Guzik

Przegl Dermatol 2013, 100, 132–136

STRESZCZENIE

SŁOWA KLUCZOWE:
Katedra Dermatologii
w Krakowie, gruźlica skóry,
UV-terapia.

KEY WORDS:
Department of Dermatology
in Cracow, skin tuberculosis,
UV-therapy.

Zbigniew Oszast urodził się 11 marca 1903 roku w Lublinie. Jego kariera naukowa rozpoczęła się w Klinice Dermatologicznej w Krakowie i była z nią nierozdzielnie związana. Specjalnością profesora było promienioleczenie chorób skóry. Doświadczenia w tej dziedzinie zdobył w prestiżowych ośrodkach europejskich, m.in. odbywał praktyki w Instytucie Światłolecznictwa Finsena, w Zakładzie Elektropatologicznym prof. Jellinka, w klinice Sauerbrucha i Hermansdorfera. Zdobytą wiedzę pozwoliła mu na stworzenie Oddziału Radioterapii przy Klinice Dermatologicznej, który w czasie okupacji stał się największą i najlepiej prosperującą placówką tego typu w kraju. W kręgu zainteresowań profesora było leczenie schorzeń skóry falami ultrakrótkimi, koagulacja zmian skórnych, terapia gruźlicy skóry oraz radioterapia raków skóry powstałych jako powikłanie gruźlicy toczniowej. Profesor miał też ogromny wkład w rozwój fizykolecznictwa w Polsce. Podczas wojny dr Oszast sprawował pieczę nad całym kliniczno-szpitalnym zespołem dermatologiczno-wenerologicznym byłej Kliniki Dermatologicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego i oddziałów dermatologicznego i promieniolecznictwa Szpitala św. Łazarza. Profesor Oszast to człowiek renesansu. Był nie tylko wybitnie uzdolnionym naukowcem, lecz także sprawnym organizatorem, autorem licznych opracowań biograficznych, bibliofilem. Zmarł 10 listopada 1967 roku w Krakowie.

ABSTRACT

Zbigniew Oszast was born on 11th March 1903 in Lublin. His scientific career started in 1929 and was constantly connected with the Department of Dermatology Jagiellonian University in Krakow. For many years professor Oszast was especially interested in radiotherapy of skin diseases. He was educated in many prestigious European institutions – among others: Finsen Institute, Electropathology Institute under professor Jellinek's supervision, Sauerbruch's and Hermansdorfer's Clinic. Extensive experience was very helpful to create a radiotherapy ward which was part of the Dermatology Department. During World War II it was the greatest radiotherapy institution in Poland. Prof Oszast was also involved in research on: ultrashort waves treatment of skin dis-

ADRES DO KORESPONDENCJI:
dr n. med. Andrzej Jaworek
Katedra i Klinika Dermatologii
Collegium Medicum
Uniwersytet Jagielloński
ul. Skawińska 8
31-066 Kraków
e-mail: a_jaworek@gmail.com

eases, coagulation of skin lesions, therapy of skin tuberculosis and radiotherapy of skin cancers connected to tuberculosis luposa. He was also involved in development of physical therapy in Poland. Throughout the period of World War II prof Oszast was fully responsible for the Dermatology Department as well as the dermatology and radiotherapy ward in Saint Lazarus Hospital. He was a person with a versatile mind – a great scientist, excellent teacher and talented organiser. Besides research work he wrote numerous biographical articles about many famous physicians. Zbigniew Oszast died on 10th November 1967 in Krakow.

W listopadzie 2012 roku minęła 45. rocznica śmierci wybitnego dermatologa wenerologa, współtwórcy balneologii polskiej, prof. dr. hab. med. Zbigniewa Oszasta. W ciągu 40 lat pracy zawodowej jego działalność naukowa, lekarska i społeczna była nierozdzielnie związana z Krakowem. W tym mieście Zbigniew Oszast zdobył wykształcenie i pierwsze doświadczenia medyczne. To właśnie w Krakowie prowadził intensywne badania naukowe, które stały się podwalinami promieniolecznictwa jako uznanej metody leczenia chorób skóry w Polsce. Niestety prof. Oszast został nieco zapomniany, a przecież zasługi tego niezwykłego człowieka na trwałe zapisały się na kartach historii polskiej dermatologii.

Zbigniew Oszast, syn Pawła – mechanika w Klinice Neurologiczno-Psychiatrycznej kierowanej przez prof. Jana Piltza w Krakowie – oraz Sabiny z domu Pieńkowskiej, urodził się 11 marca 1903 roku w Lublinie. Pochodził z rodziny wielodzietnej, w której edukacja dzieci była priorytetem rodziców. Brat – Tadeusz Oszast, został dziennikarzem sportowym, jedna z siostr – Janina, docentem paleobotaniki, pozostałe: Maria, Jadwiga i Eugenia, były nauczycielkami. Zbigniew Oszast edukację rozpoczął w szkole powszechnej, a następnie kontynuował w Gimnazjum św. Jacka w Krakowie. W 1921 roku przyszedł twórca fizykoterapii dermatologicznej zdał egzamin maturalny i podjął studia na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, uzyskując dyplom w 1928 roku. Podczas studiów odbył praktykę lekarską w sanatorium nauczycielskim w Zakopanem [1].

Jako młody lekarz Zbigniew Oszast rozpoczął w 1929 roku pracę zawodową w Państwowym Szpitalu św. Łazarza w Krakowie, początkowo na Oddziale Chorób Wewnętrznych, a następnie na Oddziale Chorób Skórno-Wenerycznych, którego kierownictwo objął w 1935 roku. Jednocześnie Zbigniewa Oszasta zainteresowała radioterapia i fizyko-

terapia, z którymi zetknął się, pracując równolegle na Oddziale Radiologii [2]. Ta fascynacja przyniosła liczne prace naukowe ogłoszone w latach 1932–1935 w *Przeglądzie Dermatologicznym* i w *Wiadomościach Lekarskich*. Opracowania dotyczyły głównie zastosowania bodźców farmakodynamicznych do metodycznego badania odczynów skóry, leczenia diatermią ostrych powikłań rzeżączkowych, diatermokoagulacji i terapii diatermią chorób skóry oraz leczenia falami ultrakrótkimi [2]. W kręgu zainteresowań Oszasta znalazły się również zagadnienia leczenia gruźlicy skóry oraz radioterapia raków skóry powstałych jako powikłanie gruźlicy toczniowej. Pierwszy w piśmiennictwie polskim opisał leczenie schorzeń skóry falami ultrakrótkimi oraz koagulację zmian skórnych jako nową, obiecującą metodę terapii w dermatologii. Wyniki przeprowadzonych badań wielokrotnie ogłaszał i omawiał na posiedzeniach Oddziału Krakowskiego Polskiego Towarzystwa Dermatologicznego [1]. Pracowitość i sumienność młodego lekarza została doceniona przez ówczesnego ordynatora Oddziału V Szpitala św. Łazarza, dr. Tadeusza Dyboskiego, który przyczynił się do przyznania mu stypendium Fundacji Jakuba Potockiego. Stypendium umożliwiło Zbigniewowi Oszastowi rozpoczęcie edukacji także w zagranicznych ośrodkach dermatologicznych. W 1935 roku wyjechał do Kopenhagi, gdzie przez 3 miesiące odbywał praktyki w Instytucie Światłolecznictwa Finsena. Następnie udał się do Sztokholmu, aby pracować w instytutach radowych, potem do Berlina, gdzie miał możliwość obserwacji i pracy w klinice Sauerbrucha i Hermansdorfera. Kolejnym etapem zdobywania doświadczenia była podróż do Münchenbergu, aby tam obserwować prace *lupusorium* pod kierownictwem prof. Funka. Doktor Oszast spędził także 3 miesiące w Wiedniu u prof. Volka, w prowadzonym przez niego *Lupusheilstätte*. Młody lekarz miał też niezwykłą szansę miesięcznej pracy w Zakładzie Elektropatologicznym prof. Jellinka, a następnie na stacji krótkofalowej Instytutu Fizjologicznego doc. Liebesny'ego, w zakładzie fizykalnego

lecznictwa prof. Kowarschika w Lainz i w stacji krótkofalowej Kliniki Neurologicznej prof. Pötzla [1, 2].

W 1936 roku dr Zbigniew Oszast wrócił do Krakowa, aby kontynuować pracę na stanowisku kierownika Oddziału Skórno-Wenerologicznego Szpitala św. Łazarza i równocześnie kierować Zakładem Lecznictwa Fizykalnego Ubezpieczalni Społecznej. Zdobyte poza granicami doświadczenia zainspirowały go do prób utworzenia centralnego, ogólnokrajowego ośrodka leczenia gruźlicy skóry. Szukając poparcia dla swej inicjatywy, przedstawił pracę na temat organizacji walki z gruźlicą w Polsce na Zjeździe Przeciwgruźliczym w Wilnie. Plan tej akcji w postaci referatu pt. *Plan d'organisation de la lutte contre le lupus en Pologne* przesłał również do Ligii Narodów w Genewie [2]. Fiasco planów utworzenia polskiego *lupusorium* (miało się ono mieścić w Hellenowie koło Warszawy i liczyć 200 łóżek wraz z 25 lampami finsenowskimi) nieco osłodziło dr. Oszastowi objęcie stanowiska starszego asystenta Kliniki Dermatologicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego w 1938 roku [3]. Dzięki poparciu prof. Franciszka Waltera, kierownika Kliniki, i pomocy finansowej dr. T. Dyboskiego udało się doprowadzić do powstania 30-łożkowego Oddziału Promieniolecniczego Szpitala św. Łazarza w gmachu Kliniki Uniwersyteckiej. Po kilku latach oddział ten został wcielony do Kliniki i zachował nazwę „Oddział Vb” z dr. Zbigniewem Oszastem, stypendystą Instytutu Finsena w Kopenhadze, jako kierownikiem [2].

Po tragicznych wydarzeniach 6 listopada 1939 roku, kiedy to profesorowie Uniwersytetu Jagiellońskiego, w tym również prof. Walter, zostali brutalnie aresztowani i wywiezieni do obozu koncentracyjnego, dr Oszast podjął się sprawowania pieczy nad całym kliniczno-szpitalnym zespołem dermatologiczno-wenerologicznym byłej Kliniki Dermatologicznej Uniwersytetu Jagiellońskiego i oddziałów dermatologicznego i promieniolecnictwa Szpitala św. Łazarza [1].

W czasie okupacji Krakowski Oddział Promieniolecnictwa stał się najlepiej prosperującym i wyposażonym ośrodkiem leczenia gruźlicy skóry w kraju. Umożliwiło to prowadzenie dalszych badań nad leczeniem tej choroby. Należy podkreślić, że w czasie wojny na oddział zgłaszali się tylko pacjenci z terenu tzw. Generalnej Guberni, lecz po wojnie z powodu zniszczenia wszystkich ośrodków finsenolecznictwa w Polsce Oddział Promieniolecniczy w Krakowie przyjmował wszystkich chorych zgłaszających się z całego kraju [3].

Podczas II wojny światowej dr Oszast zasłynął ze swej nieprzeciętnej odwagi i patriotyzmu, m.in. ukrywał osoby poszukiwane przez gestapo. Do historii przeszedł fakt ułatwienia ucieczki więzionemu przez gestapo T. Orzelskiemu, znanemu działa-

czowi Ruchu Oporu, przywiezionemu z hitlerowskiego więzienia na leczenie na oddziale dermatologicznym [4]. Zbigniew Oszast nigdy nie odmawiał pomocy lekarzom poszukiwanym przez władze okupacyjne. Pod jego kierownictwem połączone oddziały dermatologii stały się azylem dla wysiedlonych lekarzy z całego kraju. Miał też swój bezpośredni udział w walce z hitlerowskim okupantem poprzez udział w kampanii wrześniowej oraz ściśłą współpracę z walczącym podziemiem [1]. Nie chcąc narażać na niebezpieczeństwo swoich współpracowników, osobiście przekazywał niezbędne leki i materiały opatrunkowe [4].

Po zakończeniu okupacji dr Oszast przekazał z powrotem kierownictwo nad reaktywowaną Kliniką Dermatologiczną przedwojennemu dyrektorowi prof. Walterowi, a sam objął stanowisko adiunkta [4].

W kwietniu 1945 roku Zbigniew Oszast habilitował się na podstawie rozprawy pt. *Badanie doświadczalne nad wrażliwością skóry pergaminowatej i barwnikowej na różne rodzaje promieni*, w której wykazał nadwrażliwość skóry chorych na *xeroderma pigmentosum* na promieniowanie ultrafioletowe. Jednym z wniosków pracy habilitacyjnej była także obserwacja, że światło jest głównym czynnikiem patogenetycznym nowotworzenia w skórze, a sumowanie się bodźców świetlnych w komórkach prowadzi u tych chorych do powstawania nowotworów. Zaproponował ponadto w stosunku do tej choroby nazwę *dermopathia photogenica congenita* [5]. W tym samym roku otrzymał *veniam legendi* z zakresu dermatologii, wenerologii i fizykolecznictwa [1].

Kolejne 5 lat w życiu doc. Zbigniewa Oszasta było czasem ściśle związanym z intensywną pracą organizacyjną oraz naukową na Uniwersytecie Jagiellońskim. Oszast sprawował także wiele funkcji, m.in. prezesa Towarzystwa Lecznictwa Fizykalnego, członka Komisji Nauk Medycznych Oddziału PAN w Krakowie, a także członka Komitetu Redakcyjnego *Przeglądu Dermatologicznego* [1].

W 1950 roku, po śmierci prof. Waltera, kierownika Katedry i ówczesnego rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego, został zreorganizowany Wydział Lekarski wraz z Wydziałem Farmacji i Oddziałem Stomatologii, utworzono Akademię Medyczną w Krakowie. Klinika Dermatologiczna została połączona z oddziałami Va i Vb Szpitala św. Łazarza, a kierownictwo nad całością objął dr Kazimierz Lejman. W tym czasie doc. Zbigniew Oszast prowadził wykłady z dermatologii dla studentów IV roku Oddziału Stomatologii [2].

Lata pięćdziesiąte to okres, kiedy doc. Oszast intensywnie śledził europejskie doniesienia o innowacyjnym leczeniu chorób skórnych za pomocą ultradźwięków, co skłoniło go do prób wprowadzenia tego typu leczenia na swoim oddziale. Zastoso-

wał je m.in. u chorych ze świądem, twardziną ograniczoną oraz z owrzodzeniami żyłnymi podudzi, u których pomimo standardowej terapii nie nastąpiła satysfakcjonująca poprawa stanu skóry; u większości pacjentów obserwował znaczną poprawę [6].

Na Oddziale Promienioleczenia prowadził próby nad kolejnymi lekami wprowadzanymi do leczenia gruźlicy skóry, m.in. kalcyferolem, sulfonami, streptomycyną, tiosemikarbazonem oraz kwasem paraaminosalicylowym [7]. Już w ciągu 2 lat po wprowadzeniu tiosemikarbazonu do terapii (1948 r.) zbadał jego skuteczność wśród 10 chorych. Próbował również, niestety bez rezultatów, dociec mechanizmu działania tego leku [8, 9]. Badania nad dipashinem (paraaminosalicylanem hydrazynu izonikotynowego) Zbigniew Oszast rozpoczął w lutym 1955 roku u chorych leczonych ambulatoryjnie, a swoje kilkumiesięczne doświadczenia lecznicze opublikował w *Przeglądzie Dermatologicznym* w 1957 roku. Badania Oszasta potwierdzały entuzjastyczne doniesienia badaczy zagranicznych na temat tego leku [10].

W 1954 roku doc. Zbigniew Oszast otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego [2].

Profesor był szanowanym pedagogiem i dydaktykiem. Nieustrudzenie popularyzował wiedzę na temat zastosowania fizykolecztwa w medycynie. Wielką bolączką prof. Oszasta był fakt, że przedmiot ten nie był ujęty w programie nauczania medycyny na wydziałach lekarskich w innych, z wyjątkiem Krakowa, ośrodkach uniwersyteckich w Polsce. Opublikował cykl prac pt. *O potrzebie nauczania fizykolecztwa na wydziałach lekarskich w Polsce* zamieszczonych w *Polskim Tygodniku Lekarskim*, czego efektem było wprowadzenie wykładów z zakresu fizykolecztwa na akademiach medycznych w Gdańsku oraz w Poznaniu [11].

Profesor Zbigniew Oszast był autorem licznych opracowań biograficznych, a także wspomnień pośmiertnych poświęconych m.in. Franciszkowi Krzyształowiczowi, Janowi Lenartowiczowi, Franciszkowi Walterowi, Robertowi Bernhardtowi, a także dermatologom zagranicznym: N.R. Finsenowi, G. Mischerowi, J. Charpy'emu, G. Bucky'emu [12, 13]. Zajmował się także publikacjami omawiającymi dzieje syfilidologii, leczenia gruźlicy skóry w Polsce, radioterapii dermatologicznej [14–18]. Ponadto ten niezwykle aktywny lekarz i naukowiec był znanym bibliofilem, właścicielem wielkiej biblioteki i prezesem stowarzyszenia „Biały Kruk” [1].

Profesor Zbigniew Oszast to z całą pewnością człowiek renesansu, w pełnym znaczeniu tego słowa. Był nie tylko wybitnie uzdolnionym naukowcem, lecz także sprawnym organizatorem, który w czasach okupacji Krakowa udźwignął ciężar zarządzania trzema oddziałami szpitalnymi. Profesor Oszast był inicjatorem rozlicznych projektów

naukowych oraz badań klinicznych, jednocześnie prowadząc działalność lekarską i dydaktyczną. Jako człowiek bardzo spokojny i wyrozumiały, całkowicie oddany swojej pracy, budził sympatię i zaufanie studentów oraz młodszych kolegów. Był opiekunem naukowym licznych doktoratów. Nigdy nie uchylał się od udzielenia pomocy swoim współpracownikom, jego uczniowie wspominali go jako „poważnego, czasami tylko sceptycznie uśmiechniętego, mądrego pedagoga” [16].

Wszelchstronne zainteresowania profesora obejmowały również wydarzenia kulturalne, filozofię, bo jak twierdził: „nie można być naprawdę lekarzem bez podbudowy filozoficznej” [16].

W uznaniu wybitnych cech osobowości i rozległej wiedzy wiele gremiów naukowych przyznało prof. Oszastowi członkostwo, był m.in. honorowym członkiem Duńskiego Towarzystwa Dermatologicznego [2].

Profesor Zbigniew Oszast zmarł nagle, w piątek 10 listopada 1967 roku w trakcie wykładu dla studentów. Został pochowany na Cmentarzu Rakowickim. W uroczystości pogrzebowej oprócz rodziny i współpracowników profesora uczestniczyły rzesze wdzięcznych pacjentów [1].

Piśmiennictwo

1. Olszanowski B., Orlikowski S.: Polski słownik bibliograficzny. Tom XIV, PAN, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1979, 602-603
2. Lejman K.: Prof. Oszast. *Przegl Dermatol* 1968, 55, 265-268.
3. Oszast Z.: Rozwój finsenolecztwa w Polsce. *Przegl Dermatol* 1964, 51, 515-520.
4. Capiński T.: In memoriam Prof. Z. Oszast. *Przegl Dermatol* 1968, 55, 269-272.
5. Oszast Z.: Badania doświadczalne nad wrażliwością skóry pergaminowatej barwnikowej na różne rodzaje promieni. [w:] *Rozprawy Wydziału Lekarskiego*. (Seria 1 tom 11), J. Kostrzewski (red.), PAU, Kraków, 1950.
6. Oszast Z.: Ultradźwięki w dermatologii w oświetleniu krytycznym własnych doświadczeń. *Przegl Dermatol* 1954, 41, 193-209.
7. Oszast Z.: Nowoczesne chemolecztwo gruźlicy skóry. PZWL, Warszawa, 1951.
8. Oszast Z.: Pierwsze próby leczenia gruźlicy skóry tiosemikarbazonem. *Pol Tyg Lek* 1952, 7, 61-70.
9. Oszast Z.: Badania nad elektroforetycznymi i polarograficznymi zmianami w surowicy krwi chorych z gruźlicą skóry leczonych tiosemikarbazonem (ATB I). *Pol Tyg Lek* 1955, 10, 982-985.
10. Oszast Z.: Pierwsze kliniczne próby stosowania dipashinu w gruźlicy skóry. *Przegl Dermatol* 1957, 44, 405-417.
11. Oszast Z.: O potrzebie nauczania leczenia fizycznego na wydziałach lekarskich w Polsce. *Pol Tyg Lek* 1950, 5, 357-476.
12. Oszast Z.: Prof. Jan Lenartowicz (1877-1959). *Przegl Dermatol* 1967, 54, 447-460.
13. Oszast Z.: Gustaw Bucky (1880-1963). *Przegl Dermatol* 1967, 54, 625-627.

14. **Oszast Z.:** Kilka notatek z dziejów syfilidologii. Pol Tyg Lek 1953, 17, 645-648.
15. **Oszast Z.:** Żywoty męczenników. Kraków, 1946.
16. **Oszast Z.:** Historia radioterapii dermatologicznej. Przegl Dermatol 1962, 49, 294-297.
17. **Oszast Z.:** Badania histochemiczne nad chromolipidami (ceroidem) w gruźlicy skóry. Przegl Dermatol 1968, 55, 631-638.
18. **Oszast Z., Capińska K.:** Pierwsze kliniczne próby leczenia furasporem powierzchniowych grzybic skóry. Przegl Dermatol 1958, 44, 411-417.

Otrzymano: 5 II 2013 r.

Zaakceptowano: 4 III 2013 r.